О.М. КОСТЕНКО, кандидат економічних наук
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Функції інформаційно-аналітичної системи управління діяльністю сільськогосподарських підприємств

В умовах ринкових відносин для сільськогосподарських підприємств велике значення має управлінська діяльність, спрямована на побудову раціональної системи виробництва й реалізації продукції з метою забезпечення постійного поліпшення результатів функціонування зазначених суб'єктів господарювання. Відповідно до цього менеджментом усіх рівнів ведуться активні дії щодо розробки нових та удосконалення існуючих інструментів управління й механізмів їх запровадження, в тому числі за рахунок створення і практичної реалізації інформаційно-аналітичної системи.

Поглибленими науковими дослідженнями основних аспектів формування та результативного використання інформаційно-аналітичної системи управління діяльністю сільськогосподарських підприємств займаються як вітчизняні, так і зарубіжні економісти, зокрема: І.О. Белебеха, М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, О.Д. Гудзинський, М.Я. Дем'яненко, К. Друрі, Г.Г. Кірейцев, М.Ф. Кропивко, В.Г. Лінник, П.П. Німчинов, Н.М. Малюга, В.Ф. Палій, М.С. Пушкар, П.Т. Саблук, В.К. Савчук, В.В. Сопко, Л.К. Сук, М.Г. Твердохліб, Ю.С. Цал-Цалко, О.Д. Шарапов, С.І. Шкарабан та інші науковці. Проте слід відзначити необхідність подальшого розвитку здобутих ученими результатів стосовно обгрунтування цільової спрямованості й виконуваних функцій інформаційно-аналітичною системою управління, що дають змогу поліпшити якість управлінських рішень, які приймаються для підтримки всіх параметрів соціально-економічних об'єктів, на належному рівні.

Мета статті – дослідити теоретико-організаційні положення визначення функцій інформаційно-аналітичної системи управління діяльністю сільськогосподарських підприємств і методичні підходи до їх реалізації.

Функція (лат. functio – виконання, здійснення) – складний інтегрований термін, який означає таке відношення між елементами, при якому зміна в одному спричиняє зміни в іншому.

Найуживаніші визначення функції:

1) у практичній діяльності – робота, що здійснюється органом, організмом; значення чого-небудь;

2) в математиці – бінарне відношення, яке задовольняє певні умови; закон залежності однієї величини від іншої; поняття, що відображає зв'язок між елементами множини, тобто дає уяву як одна величина визначає значення іншої (записується формулами, ілюструється графіками);

3) у філософії – обов'язок, сфера діяльності;

4) в літературі – роль персонажу;

5) в інформатиці – вид підпрограми;

6) у суспільствознавстві – використання того чи іншого механізму соціального впливу для досягнення цілі або реалізації певних цінностей[1].

Властивість об'єкта, визначена функцією, називається функціональністю, під якою ро-

[1] Економічний словник / [під ред. Багрія П. І., Дорогунцова С. І.]. – К. : Головна редакція Української Радянської Енциклопедії. – Академія наук УРСР, 1973. – С. 426-431.

зуміють здатність; можливість; уміння; опцію програми (приладу).

Спираючись на методологію системного підходу, розглянемо виконувані функції інформаційно-аналітичною системою управління діяльністю сільськогосподарських підприємств.

Функція будь-якої системи, в тому числі й інформаційно-аналітичної, полягає у перетворенні її входів у виходи. Іноді функцію системи ототожнюють із функціонуванням системи, визначаючи її як спосіб, засіб або як дії для досягнення мети.

Взагалі функція системи характеризує прояв її властивостей у визначеній сукупності зв'язків. Вона є способом поведінки системи при взаємодії із зовнішнім оточенням, а спрощено – її дією у певному середовищі.

Важливо усвідомлювати, що функція, з одного боку, визначається структурою (стійкою впорядкованістю елементів і зв'язків) системи, а з іншого – зовнішнім середовищем.

Таке середовище утворюють сторонні по відношенню до досліджуваної системи цілісні об'єкти, а також матеріальні, енергетичні й інформаційні ресурси оточення.

Отже, основою функції є об'єктивно існуючі властивості структури системи перетворювати ресурси, а також її здатність до трансформації в просторі. Функція системи проявляється у зазначених властивостях та інших її характеристиках при взаємодії із зовнішніми об'єктами.

Звідси висновок: згідно зі системним підходом неможливо дослідити функцію (властивості) системи без визначення її структури, а також оцінки оточення і суб'єкта (спостерігача), який визначає таку цільову функцію системи. Зазначені три чинники (структура, середовище і спостерігач) зумовлюють її складність.

Однак, крім забезпечення реалізації специфічної внутрішньосистемної функції, будь-який системний об'єкт здійснює зовнішні загальносистемні функції, що слід враховувати при дослідженні інформаційно-аналітичної системи управління функціонуванням сільськогосподарських підприємств. Внутрішньосистемна функція цієї системи полягає у всебічному забезпеченні управлінського впливу на діяльність агроформувань за рахунок виконання функцій управління.

Функції управління – це види цілеспрямованої діяльності щодо керованого об'єкта, зумовлені кооперацією і поділом праці серед управлінського персоналу. Отже, це види управлінської діяльності, які забезпечують формування способів управлінського впливу.

Зазначені функції відображають сутність та зміст управлінської діяльності на всіх рівнях, оскільки технологія управління підприємством є безперервним, послідовним, цілеспрямованим, стійким, динамічним і водночас мінливим процесом, який має циклічний характер та на них базується.

Функції управління вперше в теорії менеджменту класифікував французький вчений А. Файоль. Він виділяв чотири з них: планування, організацію, мотивацію і контроль.

Аналіз поглядів окремих авторів показує, що на теперішній час продовжуються дискусії щодо визначення кількості основних управлінських функцій (виділяють від 4 до 55). Досить часто ці функції помилково ототожнюють із стадіями їх реалізації.

Чітко зрозуміти зазначені функції дає змогу підхід, запропонований відомим економістом, професором В. К. Савчуком[1], змістовну характеристику якого можна подати у вигляді матриці, що в підметі містить види діяльності сільськогосподарського підприємства, а в присудку – функції управління та стадії їх реалізації (рис. 1).

Отже, як видно із рисунка 1, інформаційно-аналітична система управління є необхідною передумовою якісного аналізу, об'єктивного обліку, обгрунтованого планування, належної організації та кваліфікованого керівництва явищами і процесами сільськогосподарського підприємства.

[1] Савчук В. К. Аналитический менеджмент / В. К. Савчук // Развитие бухгалтерского учета и контроля в контексте европейской интеграции. – Житомир – Краматорск : ЧП «Рута», 2005. – С. 350–353.

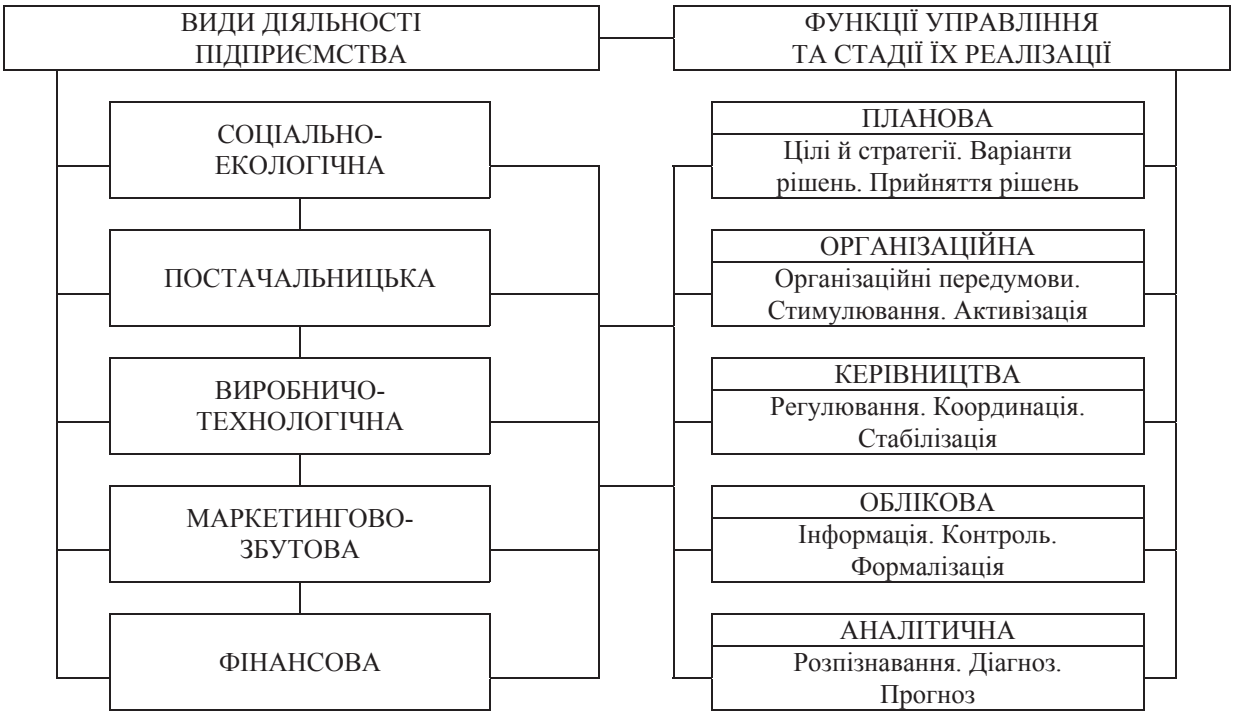

Рис. 1. Функції управління та стадії їх реалізації

Джерело: Розроблено автором за даними[1].

Стосовно зовнішніх загальносистемних функцій інформаційно-аналітичної системи управління згаданого організаційного формування, вони визначаються стратегією й цілями менеджменту, а також завданнями самої інформаційно-аналітичної системи, зумовленими запитами користувачів інформації та встановленими на їх основі вимогами до неї (рис. 2).

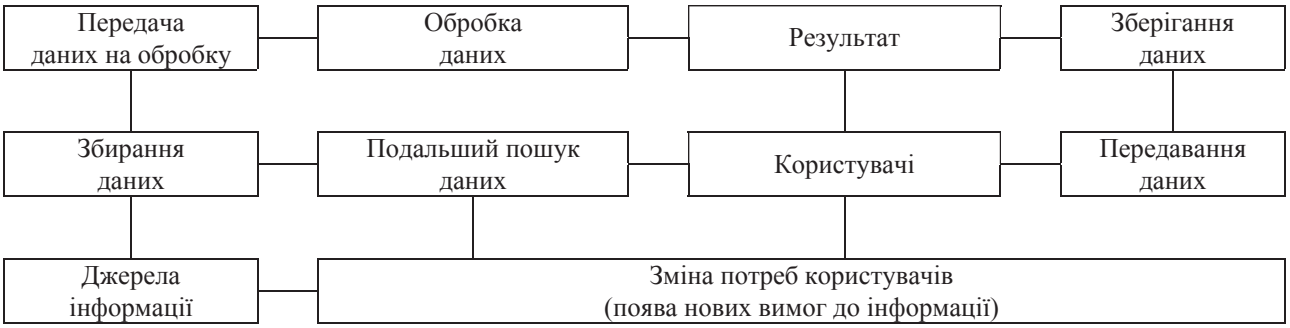

Рис. 2. Інформаційно-аналітична система управління у вигляді послідовності етапів і дій

Джерело: Розроблено автором.

На нашу думку, такими функціями є:

1) збір із різноманітних джерел усіх наявних даних та їхнє узагальнення – на практиці це функція обліку й частково аналізу;

2) обробка одержаних даних та їх трансформація в цілісні інформаційні масиви – функція обліку і частково аналізу;

3) всебічний контроль (за достовірністю, повнотою, конфіденційністю, правильністю обробки) інформації – функція обліку, аудиту, контролю, частково аналізу;

4) збереження, в тому числі захист інформації – функція обліку;

5) аналітична оцінка інформації – функція аналізу, частково обліку та контролю;

6) обмін інформацією (підготовка, своєчасне надання, одержання інформації, запобігання її втратам і т.д.) – функція обліку,

[1] Савчук В. К. Аналитический менеджмент / В. К. Савчук // Развитие бухгалтерского учета и контроля в контексте европейской интеграции. – Житомир – Краматорск : ЧП «Рута», 2005. – 588 с. – С. 350–353.

аналізу, частково аудиту й контролю. Решту функцій, які виділяються окремими авторами, вважаємо логічно похідними від зазначених основних, а отже, допоміжними, другорядними чи підфункціями.

Разом із тим комплексний розгляд та синтез системоформуючих положень різних наукових підходів щодо пошуку додаткових шляхів удосконалення функціональних характеристик інформаційно-аналітичної системи управління доводить необхідність розробки концепції її побудови й реалізації досліджуваними суб'єктами господарювання (рис. 3, 4).

Розробляючи концепцію інформаційно-аналітичної системи управління діяльності сільськогосподарських підприємств, слід враховувати, що вона повинна бути багатоваріантною за формою, структурно розгалуженою та функціонально збалансованою, тобто синтезувати внутрішні структури, форми зовнішньої інтеграції в основні управлінські функції, а також інформаційну базу й сукупність процедур усіх видів забезпечення підготовки, прийняття і реалізації управлінських рішень стратегічного, поточного та оперативного характеру, в тому числі з урахуванням переваг функціонально-вартісного підходу до підвищення результативності управлінського впливу.

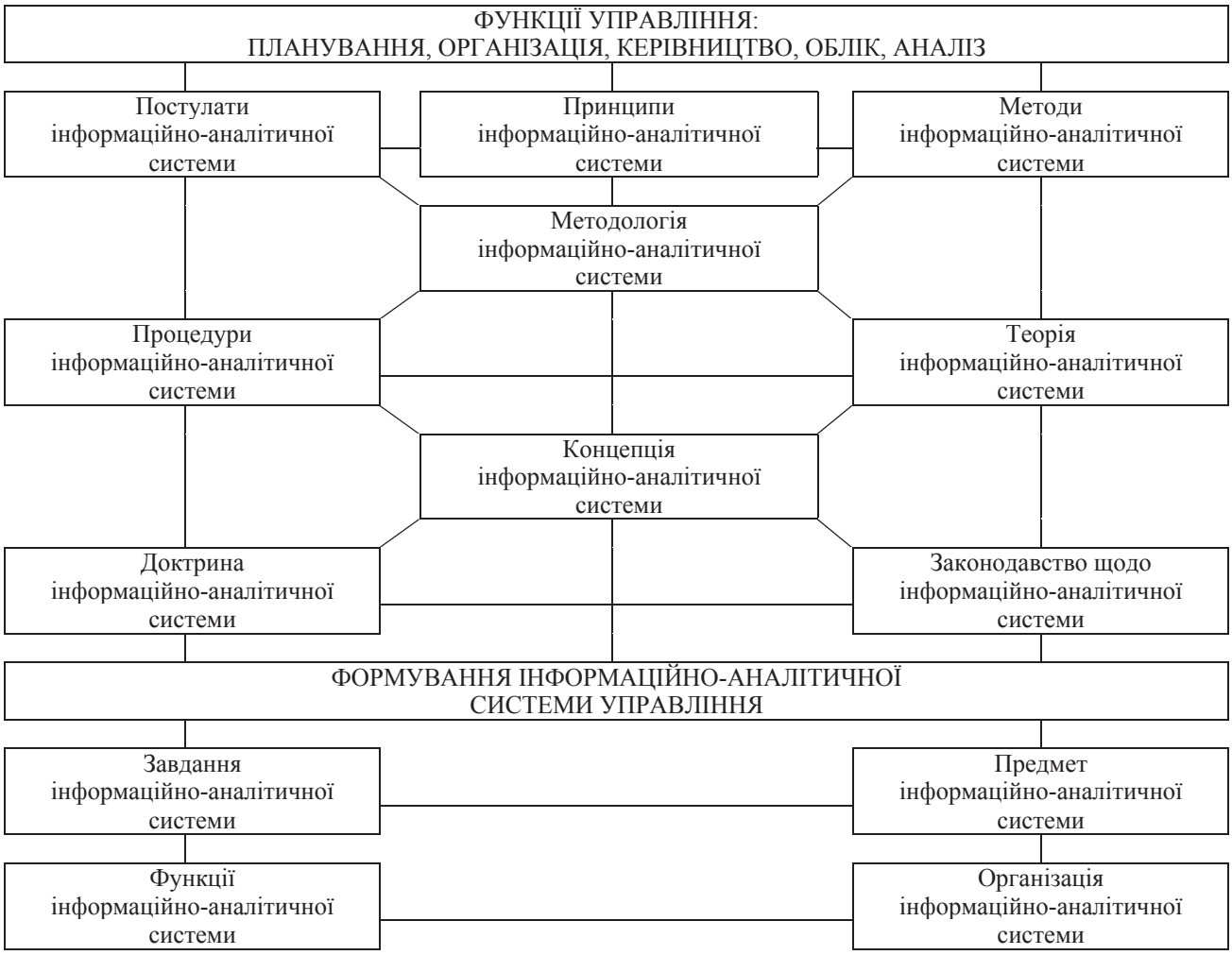

Рис. 3. Концептуальні основи побудови інформаційно-аналітичної системи управління діяльністю сільськогосподарських підприємств

Джерело: Розроблено автором.

Реалізація інформаційно-аналітичної системи управління дає змогу підприємству підвищити ефективність його функціонування. Однак це повинно відбуватися паралельно з удосконаленням організації господарської діяльності та базуватися на методологічних засадах, що формують зазначену систему.

Рис. 4. Концептуальні основи практичної реалізації інформаційно-аналітичної системи управління діяльністю сільськогосподарських підприємств

Джерело: Розроблено автором.

Такими методологічними положеннями є загальновідомі принципи: системності; розвитку або відкритості; інформаційності; сумісності; стандартизації та уніфікації; декомпозиції; ефективності.

Зазначені принципи розроблялися ще академіком В. М. Глушковим, проте наведений перелік не вичерпний[1].

Вважаємо доцільним до нього також додати наступні принципи: консолідації; координації; комплексності; структуризації; організаційно-технологічні принципи (нових задач, організації інформаційних потоків та документообороту, інформатизації, автоматизації, проектування й інші).

Всі ці принципи є загальними й аксіоматичними. Без них не можна побудувати ефективну інформаційно-аналітичну систему управління.

Виконання функцій інформаційно-аналітичною системою управління в сільськогосподарських підприємствах також підсилюється і за рахунок розробки та дотримання виваженої обліково-аналітичної політики як важливого внутрішньогосподарського інструменту управління організаційно-ендогенними механізмами, що стимулюють згадані господарюючі суб'єкти до підвищення ефективності їхньої діяльності. Удосконалення основних положень реалізованої ними обліково-аналітичної політики дасть змогу повніше забезпечувати інформаційні потреби заінтересованих користувачів.

Отже, результативність управління сільськогосподарських підприємств визначаєть-

[1] Обліково-аналітичний механізм менеджменту підприємств (теоретико-методологічний аспект) / [Гудзинський О. Д., Кірейцев Г. Г., Пахомова Т. М., Савчук В. К.] ; за заг. ред. О. Д. Гудзинського. – К. : ІПК ДСЗУ, 2009. – С. 48-51.

ся якістю його спрямованої на перспективу системи інформаційної, аналітичної, методичної й інструментальної підтримки сервісного забезпечення менеджменту, необхідного для реалізації управлінського циклу по всіх процесах та сферах діяльності зазначених організаційних формувань.

Комплексний розгляд і синтез системоформуючих положень різних наукових підходів щодо зазначених аспектів доводить необхідність побудови та реалізації в сільськогосподарських підприємствах інформаційно-аналітичної системи управління.

Така інформаційно-аналітична система виконує специфічну внутрішньосистемну функцією, яка полягає в акумулюванні релевантної інформації в результаті дії основних управлінських функцій і стадій їх реалізації, а також зовнішні загальносистемні функції щодо збору, обробки, контролю, збереження, захисту, оцінки й обміну інформацією. Це гарантує необхідні умови для розробки і прийняття виважених управлінських рішень, направлених на забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств.

Досліджено функції інформаційно-аналітичної системи управління діяльністю сільськогосподарських підприємств.

Исследованы функции информационно-аналитической системы управления деятельностью сельскохозяйственных предприятий.

Investigated the functions of information-analytical system of management of agricultural enterprises.

* * *